

Edgar Morin

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΟΚΙΜΑΖΟΝΤΑΣ ΝΑ ΣΚΕΦΤΩ πάνω σ' αυτόν τον τίτλο *Επιστημολογία της τεχνολογίας*, αναρωτιέμαι κατ' αρχήν μήπως στην πραγματικότητα βρισκόμαστε μέσα σ' ένα σύμπαν όπου η επιστημολογία είναι ήδη τεχνικοποιημένη, χωρίς να το γνωρίζει, τη στιγμή που θεωρεί αυτό το αφηρημένο αντικείμενο: την τεχνολογία. Παρατήρηση πρώτη: πιστεύω πως από την επιστημολογική σκοπιά

είναι αδύνατο να απομονώσουμε την ιδέα της τεχνολογίας ή τέχνης*, γιατί ξέρουμε καλά πως υπάρχει ένας δεσμός που οδηγεί από την επιστήμη στην τεχνική, από την τεχνική στη βιομηχανία, από τη βιομηχανία στην κοινωνία, από την κοινωνία στην επιστήμη, κ.λπ. Και η τεχνική εμφανίζεται ως μία στιγμή σ' αυτό το κύκλωμα. Αυτό το κύκλωμα όπου η επιστήμη παράγει την τεχνική, η οποία παράγει τη βιομηχανία, η οποία παράγει τη βιομηχανική κοινωνία, είναι ένα κύκλωμα μέσα στο οποίο υπάρχει πραγματικά μια αντίστροφη κίνηση, και κάθε όρος αναδρά πάνω στον προηγούμενο, δηλαδή η βιομηχανία αναδρά πάνω στην τεχνική και την προσανατολίζει και η τεχνική αναδρά στην επιστήμη και την προσανατολίζει. Θα πω λοιπόν πως το πρώτο πρόβλημα, στην ομιλία αυτή, είναι να αποφύγουμε να απομονώσουμε τον όρο τέχνη, δηλαδή να τον πραγματοποιήσουμε και να τον καταστήσουμε αντικείμενο ειδωλολατρείας: το να κάνουμε αντικείμενο ειδωλολατρείας την τεχνική δεν είναι μόνο να την κάνουμε αντικείμενο λατρείας, σημαίνει επίσης να την θεωρήσουμε ως είδωλο προς καταπολέμηση, με τον τρόπο του Μωυσή, ή ακόμη του Πολύευκτου. Σκέφτομαι έτσι πως αυτή η δύσκολη συζήτηση αρχίζει ακριβώς μέσα στη μη απομόνωση του όρου τεχνική. Το να θέσουμε, αντίθετα, το θέμα τεχνική με όρους διάλυσης και απλοποίησης, καθιστώντας έτσι την τεχνική είδος οντότητας για την οποία ερίζουμε, ισοδυναμεί, ισχυρίζομαι, με παρεξήγηση.

* Σ.τ.Μ. Ελληνικά στο κείμενο.

Αν δεν θέλουμε να απομονώσουμε την τεχνολογία, τότε οφείλουμε να συνδέσουμε τον όρο με μια μακροέννοια που συγκεντρώνει με τη μορφή αστερισμού άλλες αλληλεξαρτώμενες έννοιες. Δεν μπορούμε πια να χωρίσουμε την έννοια τεχνολογία από την έννοια επιστήμη, από την έννοια βιομηχανία, και έτσι πρόκειται για μια κυκλική έννοια εφ' όσον κατά βάθος, όλοι γνωρίζουν πως ένα από τα μείζονα προβλήματα του δυτικού πολιτισμού είναι πως μέσα σ' αυτό ακριβώς το κύκλωμα

επιστήμη — τεχνολογία — βιομηχανία — επιστήμη συμβαίνει, κατά βάθος, να εξελίσσεται και να μετασχηματίζεται η κοινωνία. Μέσα σ' αυτό το κύκλωμα, εγώ έχω την εντύπωση πως ο όρος τεχνική, τέχνη, αποτελεί τον πόλο κάποιου πράγματος και κατά πρώτο λόγο αυτό του οποίου αποτελεί τον πόλο είναι η ιδέα της χειραγώγησης.

Από πού έρχεται αυτή η χειραγώγηση; Η δυτική επιστήμη αναπτύχθηκε ως πειραματική επιστήμη και, για τα πειράματα, χρειάστηκε να αναπτύξει ακριβείς και φερέγγυες δυνάμεις χειραγώγησης, δηλαδή τεχνικές για την επαλήθευση. Με άλλα λόγια, η επιστήμη άρχισε ως μία διαδικασία όπου χειραγωγούμε για να επαληθεύσουμε, δηλαδή για να βρούμε την αληθή γνώση, ιδεώδες αντικείμενο της επιστήμης. Η εισαγωγή όμως αυτού του κυκλώματος χειραγωγείν — επαληθεύειν — χειραγωγείν στο κοινωνικό σύμπαν προκαλεί αντίθετα μια αντιστροφή της σκοπιμότητας, δηλαδή όλο και περισσότερο επαληθεύουμε για να χειραγωγούμε. Μέσα στο κλειστό του σύμπαν, ο επιστήμονας είναι πεπεισμένος πως χειραγωγεί (πειραματίζεται) για την αλήθεια και χειραγωγεί όχι πια μόνο αντικείμενα, ενέργειες, ηλεκτρόνια, όχι μόνο μονοκύτταρους οργανισμούς, βακτήρια, αλλά επίσης ποντικούς, σκύλους, πιθήκους, πεπεισμένος πως βασανίζει και καταπονεί στο όνομα του απόλυτα καθαρού ιδεώδους της γνώσης. Στην πραγματικότητα, τροφοδοτεί επίσης το κοινωνικό-ιστορικό κύκλωμα όπου ο πειραματισμός χρησιμεύει στη χειραγώγηση. Η χειραγώγηση των φυσικών αντικειμένων θεωρείται από την ανθρωπιστική-ορθολογιστική ιδεολογία ως χειραφέτηση του ανθρώπου. Μέχρι πρόσφατα, η κυριαρχία πάνω στη φύση ταυτιζόταν με τη δυνατότητα της ευτυχίας του ανθρώπου. Όμως, τις τελευταίες δεκαετίες έγινε συνείδηση πως η ανάπτυξη της τεχνικής δεν προκαλεί μόνο διαδικασίες χειραφέτησης, προκαλεί νέες διαδικασίες χειραγώγησης του ανθρώπου από άνθρωπο, ή των ατόμων από τις κοινωνικές οντότητες. Λέω «νέες» γιατί είχαν επινοήσει ήδη από την προϊστορία πολύ εκλεπτυσμένες διαδικασίες υποταγής ή υποδούλωσης, κυρίως επί των κατοικιδίων ζώων. Η υποταγή σημαίνει πως το υποταγμένο υποκείμενο πιστεύει πάντα πως εργάζεται για τους δικούς του σκοπούς αγνοώντας πως στην πραγματικότητα εργάζεται για τους σκοπούς εκείνου που το υποτάσσει. Έτσι ο ηγέτης του κοπαδιού, το κριάρι, πιστεύει πως πράγματι

συνεχίζει να κυβερνά το κοπάδι που κατευθύνει, ενώ στην πραγματικότητα υπακούει στο βοσκό και τελικά στη λογική του σφαγείου.

Έχουμε εφεύρει μαζί με την τεχνολογία νέους και πολύ λεπτούς τρόπους χειραγώγησης, μέσω των οποίων η χειραγώγηση που αφορά στα πράγματα καθιστά αναγκαία την υποδούλωση των ανθρώπων στις τεχνικές της χειραγώγησης. Έτσι, φτιάχνουμε μηχανές στην υπηρεσία του ανθρώπου και θέτουμε τους ανθρώπους στην υπηρεσία αυτών των μηχανών. Και βλέπουμε πολύ καλά τελικά πως ο άνθρωπος χειραγωγείται για και από τη μηχανή, η οποία χειραγωγεί τα πράγματα προκειμένου να τον απελευθερώσει.

Ας τοποθετηθούμε τώρα σε ένα άλλο επίπεδο: βλέπω τη διείσδυση της τεχνικής στην επιστημολογία της κοινωνίας και του πολιτισμού μας, με το νόημα ότι η λογική των τεχνητών (artificielles) μηχανών εφαρμόζεται όλο και περισσότερο πάνω στις ζωές μας και μέσα στην κοινωνία μας. Εδώ ακριβώς βρίσκεται η πηγή μια νέας χειραγώγησης. Με άλλα λόγια, δεν εφαρμόζουμε τα τεχνολογικά σχήματα στη χειρωνακτική εργασία και στην τεχνητή μηχανή, αλλά επίσης στις αντιλήψεις μας για την κοινωνία, τη ζωή και τον άνθρωπο. Σκέφτομαι εδώ πως η συνδυασμένη εμφάνιση της κυβερνητικής και της θεωρίας της πληροφορίας είναι θεμελιωδής σημασίας. Πρέπει να μιλούμε για τη κυβερνητική όπως ακριβώς για κάθε μεγάλο σύστημα σκέψης: παρουσιάζεται με δυο όψεις. Στη μια όψη υπάρχει ένα καινούργιο μήνυμα, μια νέα πολυπλοκότητα που μας ωθούν να τροποποιήσουμε και να εμπλουτίσουμε το βλέμμα μας: στην άλλη όψη παρατηρούμε την αναγωγή κάθε άλλης πλευράς του πραγματικού προς όφελος του καινούργιου στοιχείου που, έτσι, παύει να είναι πολύπλοκο αφού τα πάντα ανάγονται σ' αυτό.

Η σπουδαιότητα της θεωρίας της πληροφορίας και της κυβερνητικής μπορεί να ισοδυναμεί με πολύ μεγάλη γονιμότητα για τις κοινωνικές επιστήμες, όπως μαρτυρεί το έργο του Abraham Moles. Έτσι, η κυβερνητική απεκατέστησε με επιστημονικό τρόπο, καθιστώντας την πολύπλοκη, την ιδέα της τελικότητας: απεκατέστησε την ιδέα της ολότητας όχι με ένα σφαιρικό, συγκεκριμένο, αόριστο ή υπεριοριστικό νόημα, αλλά με το νόημα της οργάνωσης ενός όλου που δεν ανάγεται στο άθροισμα των μερών του: εμπλούτισε την αιτιότητα με τις ιδέες της αρνητικής και θετικής ανάδρασης. Αυτή είναι η γόνιμη όψη. Είναι όμως προφανές πως στην άλλη όψη, η κυβερνητική χρησίμεψε στην αναγωγή όλου αυτού που είναι κοινωνικό, ανθρώπινο, βιολογικό, στη μονοδιάστατη λογική των τεχνητών μηχανών.

Συμπυκνώνω σε ακραίο βαθμό. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά αυτής της λογικής των τεχνητών μηχανών; Κατ' αρχήν γνωρίζετε, και αυτό το είχε προβάλλει με λαμπρό τρόπο ο von Neuman από τη δεκαετία του '50, πως η τεχνητή μηχανή σε σύγκριση με τις άλλες φυσικές, ζωντανές μηχανές (κι

ανάμεσά τους την ανθρώπινη κοινωνία) είναι μία μηχανή που δεν μπορεί να ενσωματώσει, να ανεχθεί την αταξία. Αλλά η αταξία έχει δυο πλευρές: από τη μια είναι η καταστροφή κι από την άλλη είναι η ελευθερία, η δημιουργικότητα. Είναι βέβαιο πως αυτή η λογική της τάξης ωθεί από μόνη της τη βούληση, που πιστεύει πως είναι ορθολογική, να καταργήσει κάθε αταξία ως ολέθρια και ως δυσλειτουργική.

Από την άλλη πλευρά, οι τεχνητές μηχανές δεν έχουν γεννησιμότητα. Και στο παραμικρό βακτήριο είναι εκπληκτική η ικανότητά του να αναπαράγεται, να παράγει και να επιδιορθώνει τον εαυτό του καθόσον τα μόρια που το συνιστούν υποβαθμίζονται, ενώ η τεχνητή μηχανή δεν μπορεί να αναζωογονηθεί, δεν μπορεί να αυτοαναπαράχθει, και άλλωστε αυτό δεν είναι άσχετο με το γεγονός πως δεν ανέχεται την αταξία. Στην πράξη, οι ζώσες μηχανές βρίσκονται σε κατάσταση διαρκούς αναδιοργάνωσης, δηλαδή συνεπάγονται, ανέχονται, χρησιμοποιούν, μάχονται την αταξία.

Η τεχνητή μηχανή εφαρμόζει ένα πρόγραμμα: έτσι είναι προφανές πως το πρόγραμμα που εφαρμόζει της δίδεται από τους μηχανικούς. Οι ζώσες μηχανές έχουν οι ίδιες παράγει το πρόγραμμά τους και επεξεργάζονται στρατηγικές, δηλαδή εφευρετικές συμπεριφορές που τροποποιούνται ανάλογα με τις μεταπτώσεις και τις τροποποιήσεις της κατάστασης.

Τέλος τα θεμελιώδη σχήματα της τεχνητής μηχανής θεμελιώνουν την ορθολογικότητα και τη λειτουργικότητα πάνω στο συγκεντρωτισμό, την ειδικευση και την ιεραρχία. Είναι ευνόητο πως δεν υπάρχει ον, δεν υπάρχει υπάρχον ον, δεν υπάρχει υποκείμενο στη θεωρία της τεχνητής μηχανής. Έχουμε λοιπόν ένα ιδεώδες μοντέλο τεχνο-λογικής. Η πληροφορία στερημένη από κάθε ενσάρκωση κυβερνά μέσω κεντρικού υπολογιστή και διοχετεύει προγραμματικές πληροφορίες στη μηχανή η οποία εκτελεί. Έχουμε λοιπόν αυτό το σήμα τεχνητής λειτουργικότητας. Φυσικά, δεν το εφαρμόζουμε άμεσα στην κοινωνία, αλλά το εφαρμόζουμε μέσα από την «παραδειγματική»* βάση, μέσα από την επιστημολογική βάση εφόσον υπακούμε σε μια αρχή ορθολογικότητας που είναι ακριβώς αυτό το σχήμα. Αλλά, το γνωρίζουμε, το μεγάλο πρόβλημα κάθε ζωντανής οργάνωσης, και προπάντων της ανθρώπινης κοινωνίας είναι πως αυτή λειτουργεί με πολλή αταξία, μεταπτώσεις και συγκρούσεις και, καθώς το έλεγε ήδη ο Montesquieu μιλώντας για τη Ρώμη, οι συγκρούσεις, οι αταξίες και οι διαμάχες που σημάδεψαν τη Ρώμη δεν υπήρξαν μόνον αίτιο της παρακμής της αλλά επίσης του μεγαλείου της και της ύπαρξής της. Θέλω να πω πως η σύγκρουση, η αταξία, το παιχνίδι δεν είναι σκουριές ή αναπόφευκτες ανομίες, ούτε περιττώματα προς απομάκρυνση, αλλά συνιστώσες-

* Σ.τ.Μ. Με το νόημα του όρου «παραδειγμα» στην επιστημολογία του T. Kuhn.

κλειδιά κάθε ύπαρξης και κοινωνικής οργάνωσης. Αυτό είναι που πρέπει να δοκιμάσουμε να συλλάβουμε επιστημολογικά.

Όπως πολλοί κοινωνιολόγοι το λένε και το αναγνωρίζουν, η κοινωνία είναι ένα διαρκές φαινόμενο αυτο-παραγωγής. Οι διαδικασίες δημιουργικότητας και επινόησης δεν μπορούν να αναχθούν στη λογική της τεχνητής μηχανής. Οφείλουμε να αντιληφθούμε πως η στρατηγική, με τον κυβευτικό (alpatoire) και εφευρετικό χαρακτήρα της, είναι πιο γόνιμη από το πρόγραμμα που είναι καθορισμένο ne varietuz από την αρχή. Η στρατηγική είναι αυτό που ενσωματώνει την εξέλιξη της κατάστασης, συνεπώς την τυχαιότητα και τα καινούργια συμβάντα ώστε να τροποποιείται, να διορθώνεται.

Τέλος, ξέρουμε πως είμαστε όντα, άτομα, υποκείμενα, και ότι αυτές οι υπαρκτικές πραγματικότητες είναι κεντρικής σημασίας, μη αναχώγιμες σε κάτι άλλο. Ενώ ακριβώς στην οικονομοκεντρική ή τεχνιοκρατική αντίληψη ο ανθρώπινος παράγων είναι το μικρό στοιχείο ορθολογικότητας που πρέπει να ενσωματωθεί για να καταστούν πιο λειτουργικές οι αποδόσεις, πρέπει σ' αντίθεση μ' αυτήν να ενσωματώσουμε τον οικονομικό και τεχνικό παράγοντα σε μια πραγματικότητα πολυδιάστατη που είναι βιο-κοινωνιο-ανθρωπολογική.

Η τεχνολογία έγινε έτσι το επιστημολογικό έρεισμα μιας ασυνείδητης και γενικευμένης απλοποίησης και χειραγώγησης που εκλαμβάνουν τον εαυτό τους ως ορθολογικότητα. Στο σημείο αυτό πρέπει να διακρίνουμε απολύτως λόγο και ορθολογικοποίηση. Η ορθολογικοποίηση είναι μια λογική κλειστή και παράφρων που πιστεύουν πως μπορεί να εφαρμοστεί πάνω στο πραγματικό και, όταν το πραγματικό αρνείται να εφαρμοσθεί σ' αυτή τη λογική, το αρνούνται ή του εφαρμόζουν λαβίδες ώστε να υπακούσει, και αυτό είναι το σύστημα του στρατοπέδου συγκέντρωσης. Η ορθολογικοποίηση είναι παράφρων και εντούτοις περιέχει τα ίδια συστατικά με το λόγο. Η μόνη διαφορά είναι πως ο λόγος οφείλει να είναι ανοικτός και αποδέχεται, αναγνωρίζει, μέσα στο σύμπαν, την παρουσία του μη εξορθολογισμού, δηλαδή τη μερίδα του κινώστου ή τη μερίδα του μυστηρίου. Έχουμε δει, και άλλωστε αυτό είναι ένα πολύ ωραίο θέμα που έθεσαν με ανάγλυφο τρόπο ο Adorno και ο Horkheimer, μετά τον 18ο αιώνα, διαδικασίες αυτοκαταστροφής του λόγου. Ο λόγος γίνεται τρελλός, όχι γιατί κάποιο εξωτερικό αίτιο τον καθιστά τρελλό, αλλά γιατί κάτι μέσα του τον κάνει τρελλό και θα πω πως η πραγματική ορθολογικότητα εκδηλώνεται στην πάλη ενάντια στην ορθολογικοποίηση.

Έτσι λοιπόν η τεχνολογικοποίηση της επιστημολογίας είναι η διείσδυση αυτού του πλέγματος χειραγώγησης - απλοποίησης - ορθολογικοποίησης στην καρδιά κάθε σκέψης που αφορά στην κοινωνία και στον άνθρωπο.

Έλεγα προηγουμένως πως η κοινωνία ενέχει ένα μεγάλο μέρος αταξίας, ένα μεγάλο μέρος τυχαιότητας. Κάθε τι συμβαίνει ως εάν να θεμελιωνόταν

η κοινωνία σε ένα είδος συμβίωσης δυο απόλυτα διαφορετικών πηγών. Η μία είναι ότι ενυπάρχουμε σε μια κοινότητα όπου όλα τα μέλη αισθάνονται απόλυτα αλληλέγγυα σε σχέση με τις εξωτερικές επιβουλές. Υπάρχει η πλευρά της *Gemeinschaft** που είναι παρούσα σ' όλες τις κοινωνίες. Ταυτόχρονα όμως, στο εσωτερικό αυτής της κοινωνίας, βλέπετε το παιχνίδι των συγκρούσεων και των αντιπαλοτήτων. Έτσι η κοινωνία στηρίζεται σε δυο πόλους: στον ένα πόλο βρίσκεται η σύγκρουση, ο ανταγωνισμός, στον άλλο πόλο είναι η κοινότητα και με βάση αυτή τη διπολικότητα, η κοινωνία αναδιοργανώνει και παράγει τον εαυτό της ακατάπαυστα. Οι ανθρώπινες κοινωνίες ζουν αυτή την τρομερή δυαδικότητα. Οι ιστορικές κοινωνίες είναι, επί πλέον, μείγματα από καταναγκασμούς και επιβεβλημένη τάξη (κρατικός μηχανισμός, με τα στρατιωτικά, διοικητικά και αστυνομικά του όργανα) και αυθόρμητες αλληλοδράσεις όπως στις μεγάλες μας πόλεις, όπου η μοίρα του καθενός σφυρηλατείται χωρίς διακοπή από συναντήσεις: συνάντηση στην αγορά, στην αγορά των οικονομικών υποθέσεων, στην αγορά των αισθημάτων, στην αγορά του σεξ. Αυτές οι κυβερνητικές αλληλοδράσεις δημιουργούν οι ίδιες τη συνολική τους ρύθμιση. Καμμία κοινωνία δεν μπορεί να ζήσει μόνο με εξουσία, κανονισμούς, νόρμες, διαταγές. Ακόμη και σε μια κοινωνία όπου όλα διευθύνονται, διακανονίζονται, συγκεφαλαιώνονται στην κορυφή από το μηχανισμό του κόμματος που καλύπτει τον κρατικό μηχανισμό και που έχει συγκεντρώσει όλες τις αρμοδιότητες, η κοινωνία ζει γιατί στη βάση υπάρχει ένα είδος *de facto* αναρχίας, όπου ο καθείς κινείται επιτηδείως, με μικρότερες ή μεγαλύτερες παραβάσεις και η τάξη του ανώτερου επιπέδου αποτελείται ακριβώς από την αταξία του κατώτερου, πράγμα που είναι ένα μέγα παράδοξο αλλά παράδοξο που συναντάμε σ' όλους τους τομείς, αφού στο εργοστάσιο της Renault, οι έρευνες του Mothé έδειξαν πως αν εφαρμόζονταν κατά γράμμα οι οδηγίες της διεύθυνσης και των μηχανικών όλα θα σταματούσαν. Είναι προφανές πως για να κάνετε να λειτουργήσει το σύστημα που σας καταπιέζει χρειάζεται να δολιευτείτε το σύστημα. Αντιστέκεται έτσι ο καθένας στο σύστημα κάνοντάς το ταυτόχρονα να λειτουργεί. Αυτή είναι μια από τις τυπικές αμφισημίες της σημερινής μας κατάστασης.

Και είναι ενδιαφέρον το ότι βρισκόμαστε σε μια εποχή όπου οι κοινωνίες μας, Έθνη-Κράτη, αναπτύσσουν τη συγκέντρωση των κρατικών εξουσιών, τους οικονομικούς ελέγχους, τους μηχανισμούς προνοίας του κράτους, το λεγόμενο *Welfare State*. Στο εξής, φαίνεται πως οι κοινωνίες μας γίνονται οντότητες τρίτου τύπου.

Τι σημαίνει οντότητα τρίτου τύπου; Ονομάζω ον ή άτομο πρώτου τύπου

* Σ.τ.Μ. *Gemeinschaft* = κοινότητα.

τον μονοκύτταρο οργανισμό. Όντα δευτέρου τύπου είμαστε εμείς, πολυκύτταροι οργανισμοί του ζωικού βασιλείου, θηλαστικά, πρωτοπαγή ζώα, άνθρωποι που αποτελούνται από ένα πληθυσμό 30 δισεκατομμυρίων κυττάρων που υπόκεινται στον καθένα από μας. Να όμως που η ανθρώπινη κοινωνία τείνει στο κύλισμα της ιστορίας να συσταθεί σε οντότητα τρίτου τύπου που διαθέτει δική της κληρονομιά, την κουλτούρα, και ένα δικό της κέντρο διακυβέρνησης, το κράτος. Βέβαια, οι αναπτύξεις των ατόμων και της κοινωνίας είναι αλληλεξαρτώμενες με το νόημα ότι τα άτομα αντλούν γνώσεις, κουλτούρα μέσα από την κοινωνία που επιτρέπει την ανάπτυξή τους. Κατ' αντίστροφο τρόπο όμως τα άτομα παρεμποδίζονται ή καταπιέζονται από τους νόμους, τις νόρμες, τις απαγορεύσεις. Ανάμεσα στην κοινωνία και το άτομο αναπτύσσεται ένα πολύπλοκο παιχνίδι συμπληρωματικότητας και ανταγωνισμού. Τι συμβαίνει λοιπόν σήμερα; Πρόκειται για το ότι αυτή η πραγματικότητα τρίτου τύπου, που είναι καμωμένη όχι από κύτταρα μέσα σ' έναν ατομικό οργανισμό, αλλά από άτομα μέσα σε μια κοινωνική οργάνωση, αρχίζει να γίνεται υπερτροφική.

Είναι ευνόητο πως εδώ δεν προτείνω μια οργανικιστική αναλογία αφού πρόθεσή μου είναι να πω ότι εξ αρχής οι κοινωνίες είναι διαφορετικές από τους οργανισμούς, ότι συγκροτούνται από πολυκύτταρα άτομα προικισμένα με κεντρική αυτονομία και όχι από κύτταρα. Η ανάπτυξη της ατομικότητας συντελείται σ' αυτά τα υποκείμενα δευτέρου τύπου που είμαστε εμείς. Σήμερα όμως αναπτύσσεται το ον τρίτου τύπου και ποιά καινούργια ρόλο παίζει η τεχνολογία;

Ο ρόλος της είναι πως επιτρέπει να συγκροτηθεί για αυτή τη συγκεντρωτικά οργανωμένη οντότητα ένας νευρικός μηχανισμός εξ ίσου ευλεπτυσμένος, και ίσως περισσότερο, με εκείνον που βρίσκεται μέσα μας για να ελέγχει τα κύτταρά μας. Τα κύτταρά μας διαφεύγουν τον άμεσο έλεγχο του νευρο-εγκεφαλικού μας μηχανισμού, ενώ σήμερα είναι τεχνικά εφικτό για το κράτος να διαθέτει για κάθε άτομο ένα πλήρη φάκελλο που να περιέχει κάθε πληροφορία που το αφορά. Κοντrolloήγης, η σύγχρονη τεχνολογία επιτρέπει την ανάπτυξη ενός μηχανισμού ελέγχου που μπορεί να ελέγχει όλα τα άτομα. Χρειάζεται να θεωρήσουμε σήμερα τη σύνδεση αυτών των δύο αναπτύξεων που βαδίζουν και η μία και η άλλη στην κατεύθυνση της υπερανάπτυξης του Έθνους-κράτους; από τη μια την ανάπτυξη μιας τεχνολογίας που παρέχει πρωτοφανή μέσα πληροφόρησης και ελέγχου, και από την άλλη την ανάπτυξη του κόμματος-ολοκληρωτικού μηχανισμού, κατόχου της κοινωνικο-ιστορικής Αλήθειας. Ιδού ο Λεβιάθαν που εισέρχεται στον καθημερινό μας ορίζοντα, που πολύ απέχει από το να είναι εκείνος των φτωχών οικονομιοκεντρικών προσηγυνών και, σ' αυτήν την προοπτική, η τεχνική, η θεωρία των πληροφοριών θα μπορούν απ' την πλευρά τους να παίζουν ένα ρόλο καφαλαϊώδη. Δεν ζούμε

ακόμη, αλλά πρόκειται να ζήσουμε, και οφείλουμε να προετοιμαστούμε για μια συνάντηση τρίτου τύπου.

Η συνάντηση τρίτου τύπου δεν είναι με ένα σκάφος φερμένο από τον 'Αλφα του κενταύρου ή από άλλον γαλαξία. Είναι η συνάντηση με ένα τέρας που δημιουργήθηκε μέσα σε εμάς και από εμάς, του οποίου αποτελούμε μέρος και που αποτελεί μέρος μας. Και ενάντια στο οποίο θα αναληφθεί ίσως ένας αγώνας αποφασιστικής σημασίας για όλη την ιστορία της ανθρωπότητας και ίσως της ζωής. Ισχυρίζομαι πως πρωταρχική και αποφασιστική συνθήκη για να διεξάγουμε αυτό τον αγώνα, πριν από κάθε ζήτημα δράσης και οργάνωσης, και μάλιστα πριν από κάθε συνειδητοποίηση, είναι να σκεφθούμε διαφορετικά, δηλαδή να μη λειτουργούμε πια σύμφωνα με το κυρίαρχο παράδειγμα, την τεχνικοποιημένη επιστημολογία που μας ωθεί να απομονώσουμε την έννοια της τεχνικής, που μας οδηγεί να διαχωρίσουμε και να απομονώσουμε αυτό που οφείλουμε να προσπαθήσουμε να σκεφθούμε μαζί. Με άλλα λόγια, η αντίσταση στην τεχνικοποίηση της επιστημολογίας είναι ένα πρόβλημα, όχι μόνο θεωρητικό, αλλά ζωτικής σημασίας για την ανθρωπότητα.

Απόδοση στην ελληνική: *Μιχάλης Καραχάλιος*

